

megyei és országos összefogással felújítják az emlékházat. A Petőfi Irodalmi Múzeum és a Veszprém megyei Múzeumi Igazgatóság munkatársai új állandó kiállítást rendeztek a balatonfelvidéki népi építészet legértékesebb hagyományait őrző parasztházban. Dr. Csaplár Ferenc irodalomtörténész az épület két szobájában fotódokumentum kiállítást tárt a látogatók elé, míg a szabadkéményes konyhát enteriőr-jellegűen mutatta be a veszprémi múzeum etnográfusa. A kiállításra Radnóti Miklósné mindeddig publikálatlan fényképeket bocsátott rendelkezésre. Az első szobában elhelyezett fotóknak köszönhetően azt a Radnóti ismerhetik meg az érdeklődők, aki szeretett az életet, élvezni tudta az utazás, természetjárás, sport, színjátszás örömeit. Önfeledten nevetni, szórakozni látjuk felesége oldalán és barátai, ismerősei körében. A másik szoba fényképei már a fenyegetettség és a halálélmény árnyékában élő költőt mutatják be. E fotók többsége 1940 után készült s a portrékon megjelent a tragikus sors előérzete. Ilyen plasztikus erejű Zinner Erzsébet 1940-ből származó felvétele a Radnóti házaspárról. Először kerültek a nyilvánosság elé Radnóti 1946. augusztus 14-i budapesti temetését megörökítő fényképek. Közük az a drámai hatású felvétel, amelyen a gyászszertartást végző Sík Sándor beszenteli fiaként szeretett egykori tanítványa sírját.

A felújított emlékházat 1994. november 5-én adta át a nagyközönségnek Göncz Árpád köztársasági elnök. Radnóti a legtisztább és legszelídebb hangú magyar költőnek nevezte. Az ünnepségen Radnóti 83 éves özvegye nem tudott részt venni. De a megyei közgyűlés elnökének, dr. Zongor Gábornak írt levelében megígérte, hogy ellátogat Szentkirályszabadjára. 1995. május 19-én jutott el a faluba kisérői társaságában. A Radnóti versek egykori szöke Fannija elragadtatással szemlélte meg a fényképekről már ismert, 1854-ben épült parasztházat. Dicsérte a helyreállítók és a kiállításrendezők munkáját. A kiállításon Dr. Csaplár Ferenc és Ács Anna kalauzolták az emlékház vezetőjével, Pintér Tiborné könyvtárossal együtt. Radnótiné sok-sok emlékét idézték fel a fotók, közös életük megannyi szép és szomorú emléke eszébe ötlött. A bori notesz lapjainak kinagyított másolatai előtt – a noteszt, mint megtudtuk, az özvegy őrzi az abdai tömegsír feltárása óta – a legtragikusabb napok történései kísértették meg újra, máig alig tompuló fájdalommal.

A szentkirályszabadjai Radnóti Miklós Emlékház hazánk egyetlen állandó Radnóti kiállítása. Remélhetőleg a közeljövőben, amint a helyi önkormányzat meg tudja valósítani az épület fűtését és vitrineket vásárolhat, újabb dokumentumanyaggal bővül. A kiállítás jelen formájában is sok látogatót vonzott már, s hisszük, hogy mihamarabb a Radnóti tiszta életét, immár klasszikussá vált életművét megbecsülők, tisztelők zarándokhelyévé válik.

A falu Balatonalmádi és Veszprém irányából közelíthető meg, mindkét várostól alig öt kilométernyi távolságra fekszik. Az emlékház a falu központjában, a műemlék református templom szomszédságában található. Hétfőn, kedden és pénteken 16 órától 20 óráig látogatható, vasárnap pedig 16 és 18 óra között várja a vendégeket. Eltérő időben előzetes bejelentéssel fogadják az érdeklődőket a Polgármesteri Hivatal vagy az emlékház vezetője címen: Polgármesteri Hivatal, 8225 Szentkirályszabadja, Petőfi Sándor utca 12. T: 88/367-100, illetve Pintér Tiborné T: 88/325-642.

Ács Anna

A velencei Halászház

A horgász világbajnokság alkalmából nyílt meg 1994. június 11-én a Velencei-tó környékének új múzeuma, a velencei Főszegen (Fő u. 154.) található Halászház. Fejér megyében már az 1960-as évek első felében felmerült egy Velence-tavi múzeum gondolata. Az akkor Gárdonyiba tervezett múzeum kiállítási forgatókönyvét is elkészí-

tették az István Király Múzeum munkatársai. A Velencei-tó és környékének régészeti, történeti és néprajzi emlékeit bemutató múzeum Gárdonyban nem valósult meg. Helyette 1967-ben a sukorói Néprajzi Ház, 1978-ban a Pákozdi Csata Emlékmúzeuma nyílt meg, szerepet vállalva a tókönyék idegenforgalmában is. A Velencei-tó néprajzának tárgyi emlékeit bemutató múzeum a Gárdony-Velence Tavi Horgász Egyesület és a székesfehérvári Szent István Király Múzeum néprajzi osztályának több éves együttműködése eredményeként valósult meg.

A régi Velence közelebb esik a vízparthoz, mint a többi község. Itt a halászok által lakott házsorok, közök egészen a tópartig értek. Ilyen volt a Kis-köz, a Váradi-köz és a Tóbíró-köz. A halászházak nagy része sárfalú, nádtetős épület volt, valamennyi melléképületet nád fedte, s nádból készült a kerítés is. E tóparti halászházak képehez hozzátartoztak a száradó hálók, varsák, tapogatók. A Velencei-tó 1960-as években indult fejlesztési programja, Velence nagyközség rendezési terve az elmúlt negyedszázadban elsöpörte a régi halászházakat, épületeik jó részét pusztulásra ítélte. Ilyen halászházak sem a Velencei-tónál, sem a Balatonnál máshol nincsenek, ezért legalább egy velencei halászház megmentése, múzeumi berendezése nagyon is indokolt volt.

A velencei Halászház három osztatú: első szobából, szabad kéményes konyhából és hátsó szobából álló, sárfalú, nádtetős, fehérre meszelt falú épület. Századunkban a Matus, majd a Hegyi és a Hajdú családok tulajdonában volt. Két évtizeddel ezelőtt közút céljára kisajátították, csaknem 20 évig lakatlanul állta az időjárás és az erőszakos rongálók ostromát. Mivel a helyére tervezett közút nem valósult meg, így a mintegy 150 éves épület megmenekült az elbontástól. A Gárdony-Velence Tavi Horgász egyesület 1986-ban megvásárolta, 1992-1994-ben halászati múzeum céljára helyreállította. Ugyanakkor az egyesületi tagok számos régi halászeszközt, bútort, kerámiát, fényképet gyűjtöttek a kiállításra.

A Halászház két helyiségében megnyílt kiállításon a Velencei-tóhoz közvetlenül kapcsolódó ősfoglalkozások: a halászat és a nádvágás tárgyi emlékei láthatók. A Velencei-tó halászati joga 1912-ig a víztulajdonosok kezében volt. Közülük legnagyobb tórészt a székesfehérvári káptalan birtokolta, de Sukorón a parasztságnak is volt „vizes páskomja”, amit maguk halásztak. A halászok a káptalantól, a gárdonyi, velencei földbirtokosoktól vették bérbé a halászóvizeket. Pénzzel, hallal fizették a bérletet, vagy ledolgozták. Az egész tó halászati jogát 1912 óta egy-egy tőkés vállalkozó bérelte, így a halászok a tóbérlő alkalmazottai lettek. A Velencei-tó utolsó tóbérlője a II. világháborúig Tóth Kálmán volt, akinek a tóbérléssel kapcsolatos iratai láthatók a kiállítás három vitrinében. 1945-ben a tó halászati joga az állam kezébe került. Ekkor alakult meg a Törekvés Velence-tavi Halászati Termelőszövetkezet. 1972-ben a régi halászat minden formáját megszüntették a Velencei-tavon. A tóparti falvak halászhelyeit a sporthorgászok, a halászszerződések szerepét a horgászböcsök vették át.

A régi velencei, gárdonyi, sukorói, pákozdi halászok a kiállításon látható *nagy hálóval* vagy *kis szerszámokkal* dolgoztak. Csoportosan, bandákban halásztak a nagy hálóval, télen a jég alatt is. Jól szemlélteti a nagy hálóval való halászatot a kiállításon látható fotó-sorozat, amely az 1930-as években készült. A kisseres halász legfontosabb eszköze a *varsa*, a rekesztő halászat eszköze. Főleg csukaiváskor használták a fűzfavesszőből font kosárvarsát. Az állító halászatot a *cérnahálókkal* végezték. A kifeszített hálónak nekiúszott a hal, és miközben eltolni igyekezett az akadályt, kopolyúinál, uszonyainál fogva fennakadt.

A *szigony* egyik ősi halászszerződésmunka, amit a sekély vízben, főleg íváskor használtak. Gyakran megsebeztek vele az elmenekült halat, ezért használatát Herman Ottó országgyűlési képviselő javaslatára 1910 óta törvénnyel tiltották Magyarországon. Szigonnyal Herman Ottó is már ritkán találkozott a Velencei-tó körül, ahol 1883-ban elkezdte a magyar halászat kutatását. A magyar halászat könyve című hatalmas munkájában írta: „A legtöbb szigony nagy faggatás után úgy került kezembe, hogy a háztető nádja közül kellett kihúzni, sőt akadt olyan is, mely az egész vidék utolsó darabja volt...” Szigonya eddig még a Szent István Király Múzeum csaknem 15.000 darabból álló néprajzi gyűjteményének sem volt. Most a velencei Halászház kiállítására a horgász egyesület tagjai szereztek meg egy példányt ebből a titokban használt halászszerződésmunkából. A szigony eltűlése után a Velencei-tó halászáinak nem volt olyan szerződésmunka, amivel a nádasokban, csapásokban, a kis vízben dolgozhattak volna. Ezért 1912-ben három sukorói halász a *nyeles burító* alapján új szerződésmunkát készített, a nyelv nélküli kis *burítót*. Erre később függőlegesen álló nyelet, egyik oldalára hálóból *zsákot* erősítettek. A *zsákba* kerültek a leborított halak. Így alakult ki a Velencei-tó speciális halfogó szerződésmunka, a *zsákos tapogató*, amely az 1910-es évek második felében az összes tóköznyéki faluban elterjedt. Sukorón és Gárdonyban *tapogatónak*, Pákozdon *burogatónak*, *nyomogatónak* vagy *tapogatónak*, Velencén *dudának* nevezték.

A Velencei-tó sekély medencéje a nád növekedésére igen alkalmas terület. Egyharmad részét nád fedi. Ez a nagyméretű nádas Pákozdi, Sukorói, Velencei és Gárdonyi határához tartozik. A négy község lakosságának a nádvágás, *nádverés* telenként jelentős jövedelmet hozott. Ezért mondják Fejér megye más községeiben irigykedve, hogy itt *kétszer is aratnak*.

A befagyott tavon *tolókaszával* vagy *gyalázkával* vágják a nádat. A *tolókasza* acél élből és két fa nyélből, a *gyalázka* régi kasza darabjából készült. Vasból kovácsolták a *jégpatkót*, amit a *tolókasza* használatakor kötöttek fel a bakancsra, csizmára, hogy el ne csússzanak. A *gyalázka* használatakor és a kétébe kötött nád *gyalogszánkókkal* való partra húzásakor *fűzfaböcsköt* kötöttek a lábbelire.

A velencei Halászházban látható néprajzi kiállítás kedden, szerdán, csütörtökön 16-18 óra, szombaton és vasárnap 15-18 óra között tekinthető meg.

Lukács László